

Med inspiration från Madeira gjordes ett impulsköp av en planta av silveracacia, *Acacia dealbata*, i en trädgårdsbutik för några år sedan. Varje vinter bjuder den på en lång blomning i det svala, ca tio plusgrader, men ljusa orangeriet. Här tillsammans bland annat med trädormbunke och kamelia.

Förberedelserna klara – vintern kan börja

DET TAR LÅNG TID innan de sista löven har fällts och gräs- och mossmattorna kan krattas någorlunda rena. Särskilt sena att falla bladen är äppelsorterna 'Ingrid Marie' och 'Cox's Orange Pipping'. Och extra jobbigt blir det under fruktrika år, då får vi ta hand om en löv- och fruktblandning. Det var minimalt arbete i år. Vi låter en del äpplen sitta kvar åt koltrastarna. De har sedan början av september hackat på äpplen och päron uppe i träden. Nu när kylan kommit sitter uppburrade koltrastar i snön och hackar i sig av både gamla frusna och nya äpplen från lagret. Vi har ovanligt många koltrastar just nu, ca 10–15.

När vintern närmar sig är de annars mer intresserade av de ärtstora röda äpplena från bukettapeeln. Det är en fantastisk buskagebuske för både blomning och fåglar. Här kan de sitta skyddade från hökangrepp och mumsa vintern igenom.

NÄR HÖSTEN NALKAS SLUTAR NÄCKROSORNA i stora dammen att blomma trots att nya knoppar ständigt kommer fram. Orsaken är brist på sol och värme. Efterhand ser man att näckrosbladen tappar spänsten och börjar brytas ner. Nu är det dags att klippa ner dem och andra vattenväxter. Det enda som sparas är vattenaloe och de klubblika förökningskropparna på kransslinga, *Myriophyllum verticillatum*. De tar jag tillfälligt upp i en balja med vatten och sprider ut dem igen när rensningen är slutförd. Det knepigaste är att få upp mängden av botten slam. Trots att man trampat upp och rört om och grumlat vattnet så är det klart påföljande morgon. Det är en tröst.

Allt avfall från dammen, inklusive nedblåsta löv från lönnen i närheten, läggs på komposthögen. Tre stora skottkärlslar brukar rensningen resultera i. Det är en stor fördel att göra denna arbetsinsats

Tomas Lagerström har hela sitt liv varit intresserad av växter och har både professionellt och som hobby sysslat med trädgård. Dessutom var han Riksförbundet Svensk Trädgårds förre ordförande. Under ett år får vi följa honom och hans fru Maj-Lis Pettersson i trädgården utanför Uppsala. Tidsmässigt skildras vad som skedde vid denna tid i fjol.

Kopparlönns, *Acer griseum*, och bok, *Fagus sylvatica*, tillhör de sista som höstfärgar i trädgården och som de gör det! Det nästan brinner i lövverket.

Vackra höstlöv från japansk lönn, *Acer palmatum* 'Osakazuki', som gör sig särskilt bra i mattor av städsegröna växter som vintergröna, *Vinca minor*, och murgröna.

Ett projekt Tomas Lagerström arbetade med handlade om att ta fram bättre marktäckande murgrönor. Hans egen demoplantering finns under ett avenboksträd, E-planta förstås. När löven faller på senhösten tittar ändå murgrönsbladen, av den storbladiga sorten *Hedera helix* HULDRA E, fram ur lövmassan. Denna sort har extra långa bladskäft.

på hösten. Då stör man inte salamandrar, grodor och paddor när de leker. Geléklumparna med grodrom och paddornas romgirlander på botten kan nu kläckas fram i lugn och ro. Grod- och paddyngel får utvecklas utan störningar tills det är dags för ynglen att gå iland som pyttesmå paddor och grodor på försommaren.

SKOGSDAMMEN, som inte har några planterade vattenväxter eller fiskar, är lättrensad. Det är mest stora blad från japansk valnöt, *Juglans ailantifolia*, och små kottar och torra kvistar från jättehimmellocken, *Tsuga heterophylla*, som utgör skräpet. Trots det och trots att dammen till största delen ligger i skugga, måste vi rensa den minst fem gånger per säsong. Orsaken är algväxt. Det ska inte till mycket solljus för att utveckla alger. Det skuggigaste partiet har kristallklart vatten hela året. Där har vi fått lite att klura på.

VI HAR TVÅ DAMMAR i trädgården, båda med gummiduk. I den stora dammen har vi guldfisk och, hör och häpna, mört. De senare är överbliven fisk från vinterfisket ett år. De stod i en syresatt hink i gara-

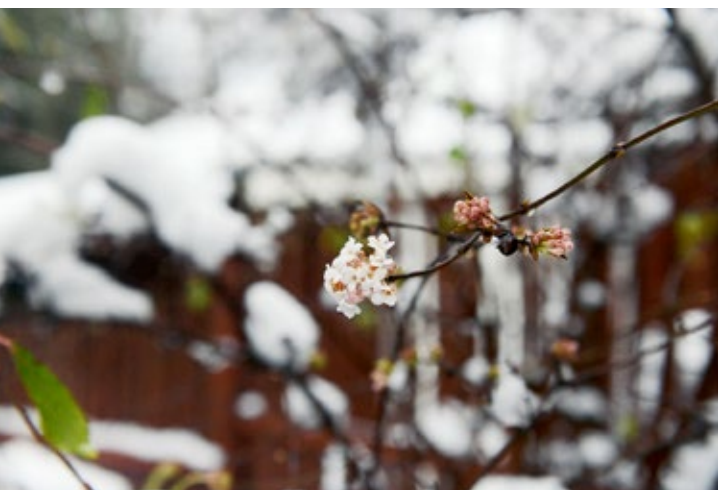
get i väntan på säsongens sista fiske, som aldrig blev av. På Maj-Lis förslag blev de nedhållda i en vak i dammen. Där har de sedan förökat sig och lever gott. Några har dessutom uppvisat ett vandringsbeteende, som dittills varit okänt för mig. De tog sig upp i en liten bäck och simmade, som en liten laxfisk i den grunda bäckfåran upp till en liten damm. Där uppehöll de sig till hösten nalkades, varpå då de tog sig ner till stora dammen igen. Riktigt spännande!

Dammen täcks med is varje vinter. Den bottenfrysar aldrig, utom vid strandkanterna på de grundaste ställena om det är riktigt kallt. Ett måste är att hålla en vak öppen hela vintern. Det blir annars syrefattigt och mycket metangas som bildas vid nedbrytning av allt organiskt material, som samlats vid botten. En liten fontänpump brukar räcka för att hålla en vak öppen. Mört och guldfisk brukar överleva vintern även i en istäckt damm. Det klarar inte grodor och paddor, utan de dör. Det fick vi erfara efter första vintern med dammen. Det var tragiskt att behöva häva upp ett tjugotal döda grodor. I gummiduksdammar finns inte de syrefickor som groddjur behöver för att överleva, som i en naturdamm. Där måste man i stället kompensera grodornas syrebehov genom att hålla en liten vak öppen. Numera är det frid och fröjd i dammen. Men det gäller att se till att pumpen gör sitt jobb och skapar tillräckligt kraftig rörelse i vattnet så att vaken hålls öppen. Det är lätt att pumpen suger in skräp från botten. Då avtar effekten och vattnet kan frysa till. Inte sällan uppstår behov att rensa pumpen för att undvika detta.

Den öppna vaken gillas även av andra djur, särskilt koltrastar, som under vintern kommer dit och dricker men också för att bada om det bildas vattensamlingar på isen.

VINTERSTÄDNING. När marken fryser till är det perfekt att klippa ner överståndare i perennplanterarna om de inte är dekorativa. Vid den tiden gör vi grovstädningen. Om man väntar till våren är risken ►

»Domherrarnas sorgsna läte beskriver stämningen som vi själva känner.«

Kejsarolvet, *Viburnum farreri*, är något att vara orolig för på senhösten. Blir det för varmt öppnar sig blommknopparna. Blommorna har en behaglig mandeldoft. Perfekt att använda till snitt. Blir det helt plötsligt kallt, under tio minusgrader i en period dör blommor och långt utvecklade knoppar. Tråkigt. Hybridkejsarolvet *Viburnum x bodnantense 'Dawn'* däremot har betydligt mer "is i magen" och luras inte i gång så lätt, åtminstone inte i dessa trakter. Men i år hände det!

► stor att man packar den upptinande jorden och trampar sönder tidiga vårväxter.

Vi brukar hinna städa av köksväxtlanden och köra växtresterna till vår stora komposthög.

Det blir så vackert, i all sin enkelhet, när växtbäddar, planteringar och gräsytor täcks med snö. Träd, buskar, buxbomshäckar och klätterväxttorn lyfts fram, som skulpturer.

VI HAR MÅNGA VATTENTUNNOR för att samla in regnvatten. Varje tunna rymmer 200 liter. Det handlar om att täcka upp vattenbehovet även under vintern för alla övervintrande växter, som vi förvarar inomhus. Krukorna är riktigt många och de flesta dessutom stora, upp till 150 liter. Vi har en egen borrhälsbrunn men tyvärr är vattnet hårt, med ett pH på drygt 7. För många växter, speciellt i kruka med begränsad jordvolym, medför högt pH problem med upptagning av viktiga växtnäringsämnen, främst järn och mangan. Därför försöker vi så långt det går att vattna dessa växter med regnvatten. Det fungerar bra under vintern. Vi pumpar in vatten från utomhustunnor till tunnor inomhus, i garage, växthus, vävstuga och orangeri, så länge som vattnet inte fryser. Det gäller att utnyttja tillfällena när snön smälter från taken eller när det regnar. Inte sällan måste jag hugga upp 10–15 cm tjock is i tunnorna när det kommer åt vattnet. Ibland tvingas jag helt enkelt tömma tunnorna om risken finns att kylan består och dessa riskerar att deformeras i botten eller frysa sönder. Det har tyvärr hänt.

HARE, RÅDJUR, VILDSVIN, ÄLG PÅ BESÖK. Vi har bott här sedan 1976. Under en lång följd av år nätade vi

Orangeriet är ett spännande inslag i trädgården. I förgrunden raden med svarta vinbärbuskar och jordgubbslandet med en låg ställning för fågelnet och fiberduk. Redan ett snötäcke på 5–10 cm ger ett vackert och ljust intryck. Den lågt stående solen når inte in i trädgården men fångas upp i den inramande skogen.

in alla planteringar inför vintern. Trots det drabbades flera av våra växter varje år av viltskador. Snön tyngde ner näten, då kunde rådjur hoppa in i planteringarna eller sträcka sig in och beta över näten. Som om detta inte varit nog så har åkersork, väl skyddade under snön, gnagt bort barken på fruktträdssstammar. Vattensork har gjort gångar under marken och gnagt av rötterna. Tack och lov gör våra två katter stora insatser för att hålla skadorna nere. Just nu är det svartvita katten Pajas och röda tiokiloskatten Zirkus, av rasen Maincoon, som har ansvaret.

Vi kompletterade efterhand med elstängsel runt tomt, för att till slut ge upp även detta. I stället satte vi upp viltstängsel längs hälften av tomtgränsen. Inspirerad av Zorngården i Mora satte vi upp ett mer presentabelt staket byggt av gamla hässjöstöror utmed resten av tomtgränsen. Dessa lyckades vi köpa in billigt från en lantbrukare. Det visade sig omgälda vara ett utmärkt drag. Två älgar tog sig visserligen en gång över viltstängslet men ställde inte till med så stora problem. Man kan helt enkelt inte hindra en fullvuxen älg. Ett par gånger har rådjur hoppat över grinden men inte heller de har ställt till något problem eftersom vi snabbt kunnat ingripa.

Sedan vi satte upp stängslet för ca 20 år sedan har vildsvin kommit till trakten. Enligt jägare i trakten lär det i dagsläget finnas runt 20 vildsvin och jägarna bävar för vad som kan hända när nya kullar kommer i vår och sommar. De senaste åren har vi sett spår av deras aktiviteter på flera ställen precis utanför vårt stängsel.

Ett lodjur klättrade över viltstängslet en dag för några vintrar sedan. Det hade man velat se. Då blev

Vinterjasmin, *Jasminum nudiflorum*, är ett fint minne från Tomas Lagerströms studieår i Skåne, där man lite varstans kan se den blomma i väggspaljéer i trädgårdarna. Här odlas den som krukodlad, vinterförvarad i garaget, men lyfts fram under blomning till entréverandan, där den får stå och blomma under några veckor om det inte är under tio minusgrader.

tallris, färgade kornellgrenar och plantor av lilablommande knoppljung ger det fina effekter vintern igenom. I år har jag även satt ner knopprika grenar av daggvide med stora silvriga knoppar.

EN RIKTIG GLÄDJESPRIDARE under vintern är vinterjasmin, *Jasminum nudiflorum*. Vi har två manshöga smala plantor, som vi flyttar ut och in från garaget under december till mitten av februari. I garaget slår blommorna ut redan i december. Är det då mildare ute än åtta minusgrader klarar de sig bra på verandan och flyttas bara tillbaka till garaget om temperaturen kryper längre ner. I Sydsverige kan man odla dem ute året om.

VINTERTYSTNAD. I november och december är det väldigt tyst i vår trädgård. Snön dämpar de få ljud som fåglarna ger ifrån sig. Småfåglarna flyger mellan skyddande träd och buskar och fröautomater och talgballshållare. Dommherrarnas sorgsna läte beskriver stämningen som vi själva känner. Den lågt stående solen når inte in i trädgården.

Så går ett år, med nya skeenden, överraskningar och intryck. Och när ni läser detta kära läsare, så har ytterligare ett år passerat.

Nu är det lång tid innan växterna sätter i gång igen och livet vänder åter. Det är alltid något nytt som väntar och det är något att se fram emot. Självdrommer och funderar jag på några nya växter som jag länge velat odla i trädgården och var de ska stå. Just nu är det en solfjäderstall, *Sciadopitys verticillata*, och ett kinesträd, *Koelreuteria paniculata*, som står högst på listan.

Tack för besöket! ●

Entré från garageplan med havtornsbuskage och klippt gran. Innanför entrén välkomnas man av planteringar inramade av formklippta buxbomshäckar och parvis ställda fruktträd.

det utgångsförbud nattetid för katterna i några veckor.

VINTERLJUS. Eftersom vi bor mitt i skogen blir det rejält mörkt under vintern, faktiskt kolsvart. Därför arrangerar vi ljusslingor i några eleganta och strategiskt placerade buskar. I ett av fruktträden hänger en ljuspriyd metallkorg och just utanför tomtgränsen har vi lyst upp en fantastiskt stilig gammal ek med uplight. Då framträder ett imponerande träd med stora skulpturala effekter. Underbart! Men med tanke på elpriserna har vi dragit ner effektbelysningen tills vidare.

Inför vintern klipper jag in flera av våra många idegranar. Det hade jag lika gärna kunnat göra vid annan tid på året men just vid denna tid får jag också nytta av riset.

Idegransris är mycket användbart till vinterdekorationer. Det är mycket hållbart och mjukt att jobba med. Av riset gör jag bland annat en dörrkrans och en fyra meter lång girland, som jag lindar en ljusslinga om. Den inramar fönsterpartiet i vår entréveranda och ger ett inbjudande intimt ljus. Maj-Lis använder riset till en julbock, som välkomnar på entrétrappan. Övrigt ris trycker jag ner i större trätunnor och kärl som står kvar med jord utomhus. Kombinerat med